В.В. БУСАРЄВ,
аспірант, КНУБА

Процеси забезпечення адаптивного моніторингу в системі управління будівельним підприємством

У статті розглядається проблема побудови системи внутрішнього контролю на підприємствах в умовах функціонування ринкової економіки та, зокрема, робиться спроба формулювання цілей її організації в структурі підприємства, структуризації основних компонентів системи та виділення етапів створення системи внутрішнього контролю на підприємстві. Крім того, проводиться порівняння тенденції розвитку систем внутрішнього контролю та їх завдань у сучасному міжнародному бізнесі та в умовах розвитку національної економіки.

Ключові слова: *система внутрішнього контролю, адаптивний контролінг, ризик–менеджмент.*

В статье рассматривается проблема построения системы внутреннего контроля на предприятиях в условиях функционирования рыночной экономики, в частности, делается попытка формулирования целей ее организации в структуре предприятия, структуризации основных компонентов системы и выделения этапов создания системы внутреннего контроля на предприятии. Кроме того, проводится сравнение тенденции развития систем внутреннего контроля и их задач в современном международном бизнесе и в условиях развития национальной экономики.

Ключевые слова: *система внутреннего контроля, адаптивный контроллинг, риск–менеджмент.*

The article discusses the problem of constructing a system of internal control in enterprises under the market economy and, in particular, is an attempt to formulate the objectives of its organization structure of the company, structuring the system's basic components and selection stages of a system of internal control in the enterprise. In addition, comparison to trends in internal control systems and their challenges in today's international business and in terms rozytku national economy.

Постановка проблеми. Безліч компаній у всьому світі страждає від неефективного використання різного роду ресурсів – трудових, фінансових, матеріальних, від нестачі необхідної інформації для прийняття правильних рішень, допущення можливостей ненавмисного і навмисного спотворення звітності, випадків прямого шахрайства з боку персоналу і керуючих. Особливо актуальною цю проблему можна назвати і для підприємств будівельної галузі, оскільки вони як ніякі інші безпосередньо пов'язані з використанням великої кількості трудових ресурсів, зорієнтовані на впровадження нових технологій та особливо чутливі до зовнішніх коливань ринкових умов, в яких здійснюють діяльність. Подібних проблем можна уникнути шляхом створення всередині самих компаній ефективної системи внутрішнього контролю. Роль і значущість внутрішнього контролю визначається тим, що господарська діяльність в компанії відбувається в рамках двох систем. Одна – це операційна (організаційна) система, побудована для досягнення заданих цілей. Інша система – це система контролю, що пронизує операційну систему. В загальному вигляді вона складається з політик, процедур, правил, інструкцій, бюджетів, системи обліку і звітності. Ця система спрямована, в кінцевому підсумку, на створення необхідних передумов і підвищення ймовірності того, що компанія в цілому і менеджери зокрема досягнуть поставленої мети.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Процеси формування інформаційного суспільства та відповідного типу економіки досліджуються в роботах зарубіжних філософів та економістів: Д. Белла, Дж. Гелбрейта, П. Дракера, К. Кларка, Ф. Махлупа, Н. Мейєра, С. Пірсона, У. Ростоу та вчених пострадянського простору Ю.Н. Васильчука, Т.П. Вороніної, С.А. Дятлова, А.Б. Курицький, Н. П. Кузнєцової, В.І. Марцинкевича, А.Г. Мовсесяна, Р.М. Ніжегородцева, Т.П. Ніколаєвої, В.І. Тамбовцева, Ю.В. Яковця та ін. Великий внесок у науку про контроль внесли такі видатні вчені, як І.А. Белобжецкій, В.В. Бурцев, Н.Т. Білуха, Б.І. Валуєв, Ю.А. Данилевський, Е.А. Кочерин, Н.А. Релізів, В.П. Суйц, С.М. Шапігузов, А.Д. Шеремет. Проблеми дослідження контрольованого середовища підприємств тісно пов'язані з практикою їх господарювання в умовах змішаної економіки. Цьому аспекту присвячені роботи таких відомих вчених, як А.І. Амоша, Н.Г. Чумаченко, Л.І. Абалкін, А.Н. Алимова, С.С. Аптекаря та ін. Дослідженню теоретичних проблем, пов'язаних з контрольованим середовищем підприємства, розвитку теорій і найважливіших аспектів аудиту та контролю, присвячені наукові праці багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. В їх числі А. Файоль, Е.А. Арені, Дж.К. Лоббек, Р. Адамі, Ф.Л. Дефліз, Г.Р. Дженік, В.М., Р. Додж, О'Рейллі, М.Б. Хірш, Д.Р. Кермайкл, М. Бенісіо, Дж. Робертсон, С.М. Шапігузов, В.П. Суйц, В.Д. Андрєєв, А.Н. Ахметбеков, Т.А. Дубровіна, О.В. Ковальова, Ю.П. Константинов, В.І. Подільський та ін. Разом із тим, незважаючи на велику кількість публікацій і увагу вчених до дослідження проблем бухгалтерського та управлінського обліку, внутрішній контроль у системі управління підприємством, окремі теоретичні та практичні питання внутрішнього контролю та аудиту залишаються невирішеними, в тому числі і з облікових позицій. При всій зна-

© В.В. БУСАРЄВ, 2012

чущості зарубіжних і вітчизняних досліджень різних аспектів висунутою проблеми економічна наука і практика відчуває нестачу в комплексних науково–практичних розробках, які висвітлюють численні аспекти внутрішнього контролю з урахуванням сучасної специфіки.

Мета статті. Сформулювати цілі, які переслідує управлінський персонал у ході створення та використання системи внутрішнього контролю, навести основні елементи (компоненти), які формують систему внутрішнього контролю підприємства, та виділити основні етапи її розробки та впровадження.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інформаційної економіки, інформаційно–комунікаційних технологій, поява вільного доступу до різноманітних інформаційних ресурсів призвели до виникнення інноваційних методів управління, контролю, ризик–менеджменту в господарюючих одиницях, одночасно із збереженням ролі державного регулювання і саморегулювання на рівні підприємства і галузі. Сучасні умови господарювання характеризуються збільшенням числа користувачів звітної і поточної економічної інформації на зовнішньому (кредитори, інвестори, великі ділові партнери, держава) і на внутрішньогосподарському (власники, адміністрація, відділи та служби економічного суб'єкта) рівнях. Ускладнюється оцінка діяльності підприємства та ефективності його управління динамічною зміною бізнес–середовища, появою нових ризиків. Виникає першочергова необхідність у розробці науково обґрунтованої, адекватної інформаційній економіці теорії контролю і внутрішнього аудиту як концептуальної бази функціонування підприємства та оцінки його діяльності. Одночасно формування систем контролю та відповідного їй аудиту на підприємстві диктується необхідністю перевірки фінансово–економічних результатів діяльності, а також вимогами внутрішнього і зовнішнього середовища компанії. Особливого значення і своєї специфіки набувають процеси формування та функціонування систем внутрішнього контролю для країн, що знаходяться на етапі переходу до ринкових відносин. До цих країн відноситься і Україна.

У цілому внутрішній контроль являє собою систему заходів, організованих керівництвом організації та здійснюваних на підприємстві з метою найбільш ефективного виконання всіма працівниками своїх обов'язків при здійсненні господарських операцій. Внутрішній контроль покликаний визначити законність цих операцій та їхню економічну доцільність для підприємства. Цілями організації системи внутрішнього контролю на підприємстві є:

– здійснення впорядкованої і ефективної діяльності підприємства;

– забезпечення дотримання політики керівництва кожним працівником підприємства;

– забезпечення збереження майна (активів) підприємства;

Як система контролю діяльності підприємства поняття внутрішнього контролю сформувалося до початку XX століття у вигляді сукупності трьох елементів: розділення повноважень, ротація персоналу, використання та аналіз облікових даних і записів. Пізніше функції внутрішнього контролю значно розширилися, перетворившись на організацію і координування дій, спрямованих на забезпечення схоронності активів, перевірку надійності облікової інформації, підвищення ефективності операцій, дотримання запропонованої політики та процедур компанії. Еволюціонуючи і розширюючи сферу свого застосування, внутрішній контроль до кінця XX століття перетворився на інструмент контролю над ризиками, де його функції тісно переплітаються з функцією управління ризиками ризик–менеджментом підприємств. При цьому менеджери мусять, по–перше, сформулювати цілі та визначити завдання підприємства (окремих підрозділів), побудувати відповідну цьому структуру управління компанією і, по–друге, забезпечити функціонування ефективної системи документування та звітності, розподілу повноважень, авторизації, моніторингу для досягнення поставлених цілей і вирішення поставлених завдань.

Таким чином, у ході еволюції нові функції вивели поняття внутрішнього контролю за рамки кола питань, що відносяться до звичайного бухгалтерського обліку. Внутрішній контроль стає процесом, спрямованим на досягнення цілей компанії, і є результатом дій менеджменту з планування, організації, моніторингу діяльності підприємства в цілому та її окремих підрозділів. Разом із тим найважливіша роль бухгалтерського обліку у функціонуванні системи внутрішнього контролю не тільки збереглася, а й зросла.

Цікавою тенденцією в сучасному бізнесі є зближення ризик–менеджменту і внутрішнього аудиту. Ця тенденція була зафіксована в акті Сарбейнса – Оксли (Sarbanes–Oxley Act, 2002, США). На підтвердження цього факту комітет спонсорських організацій Комісії Тредвея – Committee Sponsoring Organizations Treadway Commission (COSO) розробив «Концептуальні основи внутрішнього контролю» для допомоги організаціям у проведенні оцінювання й удосконалення їх систем внутрішнього контролю. Крім того, COSO ініціював проект з розробки концептуальних основ управління ризиками для використання керівництвом компаній при оцінюванні системи управління ризиками. Для реалізації проекту була залучена компанія Pricewaterhouse Coopers. Документ «Концептуальні основи управління ризиками організацій» не замінює «Концептуальні основи внутрішнього контролю», а продовжує розгляд питань внутрішнього контролю, при цьому акцент робиться на ширше поняття управління ризиками.

Надійним способом побудувати чітку та лаконічну систему внутрішнього контролю та уникнути ризиків є власна система збору й аналізу інформації. Як зразок можна назвати систему Due Diligence (належної уваги), практиковану на Заході для збору даних про позиційного партнера. Більшою мірою розповсюджені Інформаційні Системи Управління ризику (RMIS) – комп'ютеризовані системи, які забезпечують прийняття ефективних за вартістю рішень інформаційного управління навколо

ключових процесів компанії, таких як оцінка, контроль та фінансування ризику. Вартою уваги є система «Контур Корпорація. Фінансове управління» виробництва Intersoft Lab – комплексна автоматизована система управління компанією за принципом технологій «Сховищ даних» (Data Warehouse), яка включає набір управлінських додатків для фінансового планування і бюджетування, трансфертного управління ресурсами, ведення управлінського обліку, підготовки звітності тощо. Застосування системи, побудованої на основі «Сховища», дає змогу підвести єдину інформаційну і технологічну платформу для розрахунку різнорідних ризиків. Перспективи розвитку системи управління ринковими ризиками на основі системи «Контур Корпорація. Фінансове управління» припускають створення динамічних зручних інтерфейсів введення прогнозованих операцій і моделювання стану ринку, розрахунків на їх основі майбутніх потоків платежів, а також оформлення Управлінських балансів і Звітів про прибутки і збитки.

Для сучасного українського бізнесу актуальним є питання створення власних адекватних бізнесу систем внутрішнього контролю та управління ризиками, тому що існуючі іноземні засоби ризик–менеджменту, включаючи програмні продукти, розраховані на іншу кон'юнктуру, іншу корпоративну культуру, інший менталітет.

Можна констатувати, що питання організації та функціонування внутрішнього контролю різного рівня компаній – суть проблеми формування СВК. У даний час в українській економічній, в тому числі обліково–аналітичної та господарській практиці, сутність внутрішнього контролю поки розкрита недостатньо і в науковому відношенні досліджена слабо. Багато в чому це пояснюється тим, що в умовах централізовано керованої економіки, заснованої на принципах командних, головним був зовнішній контроль над діяльністю підприємств з боку міністерств, відомств і партійних органів.

Досить важливою економічною проблемою є визначення елементів контролю. Системно–структурні характеристики контролю формуються виходячи як з об'єктивних, так і з суб'єктивних передумов, залежно від цілей і предмета досліджень, а також установок, якими керується дослідник при вивченні проблеми. Важливо зазначити, що будь–яка система, у свою чергу, може розглядатися як підсистема (або елемент) іншої більш складної системи або включати в себе інші системи як свої окремі елементи. На сьогодні дослідниками проблеми побудови системи внутрішнього контролю на підприємстві визначено п'ять основних компонентів внутрішнього контролю, які мають бути впроваджені в організації для досягнення всіх вищеназваних цілей та які схематично можна зобразити таким чином (див. схему)..

Наведені вище елементи контролю показують, що канонічно контроль являє собою підсистему процесу управління, що проходить через етапи: визначення стандартів діяльності системи, порівняння досягнутих нею результатів з встановленими стандартами, і коригування процесів управління. Однак детальна регламентація діяльності і зосередження функцій контролю в одному підрозділі, властива для концепції контролю, неминуче призводить до бюрократизації всього процесу внутрішнього контролю.

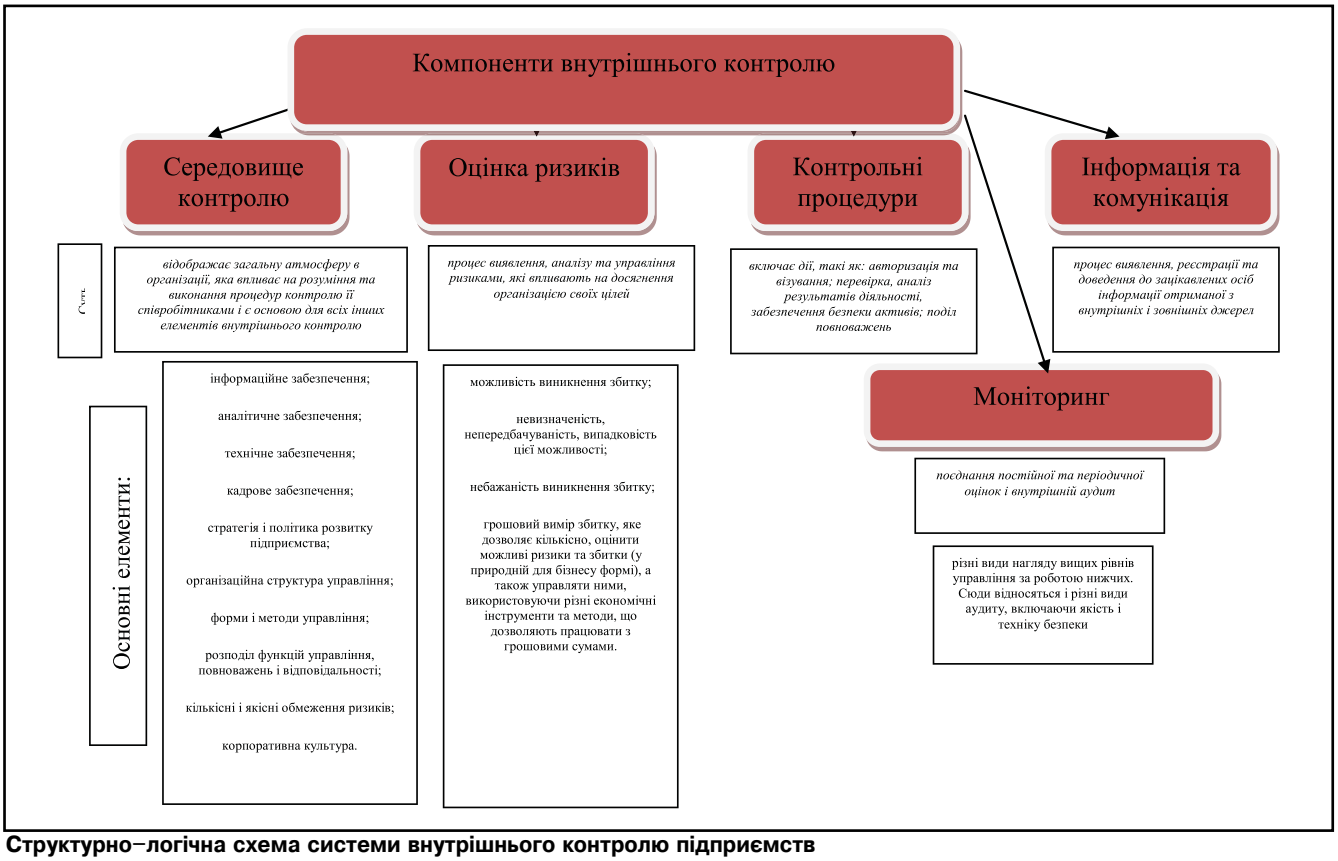

Структурно–логічна схема системи внутрішнього контролю підприємств

Як показує практика роботи великих компаній, найбільш ефективною в даний час є СВК, що поєднує у своїй структурі службу внутрішнього аудиту і функціональну форму внутрішнього контролю структурних підрозділів. Важливим є при створенні своїх СВК врахування таких особливостей, як наявність ускладненої структури бізнесу, філій і дочірніх організацій, різноманітність видів діяльності, прагнення вищого керівництва отримувати достовірну інформацію та оцінку керівників усіх рівнів, а також готовність нести значні додаткові витрати на утримання і технічне оснащення штатних контролерів і внутрішніх аудиторів.

Якщо керівництвом організації прийняте рішення про створення або вдосконалення СВК, процес її формування доцільно розбити на такі етапи.

1. Визначення цілей СВК.

2. Визначення основних функцій СВК, необхідних для досягнення поставлених цілей.

3. Визначення структури СВК, що передбачає наявність штатної служби внутрішнього аудиту.

4. Розробка положень, внутрішніх стандартів і методик, націлених на виконання контрольних функцій, ефект від яких буде перевищувати зроблені витрати.

5. Створення схеми взаємодії служби внутрішнього аудиту з іншими ланками СВК та системи управління компанією.

Дотримання наведеної організаційної процедури дозволяє в розумні терміни створити внутрішню нормативну базу функціонування СВК і провести підвищення кваліфікації фахівців організації, які будуть займатися виконанням контрольних процедур. Господарюючі суб'єкти, приступаючи до формування СВК, мають враховувати, що правильно сформована СВК буде ефективно працювати тільки при наявності внутрішніх стандартів і методик, розроблених з урахуванням сучасного вітчизняного та міжнародного досвіду.

Висновки

Узагальнюючи всі теоретичні напрацювання та практичні розробки в напряі методологічного та практичного забезпечення процесу налагодження та розвитку системи внутрішнього контролю, можливо розробити практичні рекомендації та механізми побудови системи внутрішнього контролю на кожному окремо взятому підприємстві та в будівельній галузі в цілому, яка на належному рівні задовольнить потреби управлінського персоналу та зробить ефективним управління ризиками підприємства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 №996–XIV зі змінами та доповненнями.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 №87, зі змінами та доповненнями.

3. Duden, David and Geaglone, Peter. (2006) For Risk Managers – Enterprise Risk Systems Compared, Risk & Insurance Technology Magazine. http://www.riskmetrics.com

4. Голищева Л.Е., Тараненко Р.Г. Теоретико–методологічні аспекти управлінського аудиту як способу оцінки ефективності бухгалтерського інформаційного потоку // Аудит та фінансовий аналіз. – Росія, 2007. – №4.

5. Дорошенко Р.М., Левицькі І.В. Система внутрішнього контролю та її елементи // Інтернет–ресурс intkonf.org, НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ Вінницький торговельно–економічний інститут КНТЕУ.

6. Литвинчук І.Л. Управління економічним ризиком корпоративних структур: світовий досвід // Науково–практичне видання Аграрний інформаційний науково–виробничий журнал «АгроІнКом», 2008. – №11–12. – С. 77–79.

7. Річард М. Стейнберг. Управління ризиками організацій. Інтегрована модель. Концептуальні основи / Річард М. Стейнберг, Майлс І. Ей. Еверсон, Фрэнк Джей Мартене, Люсі І. Ноттінгем. – М.: Департамент перекладів. – 2004. – 214 с.

8. Швиданенко Г.О., Лавриненко В.В., Дерев'янко О.Г., Приходько Л.М. Контролінг: підручник 2–е вид. доп., КНЕУ, 2009.

9. Шеремет А.Д. Теорія економічного аналізу: підручник – Ш49. 2–е вид. доп. –М.: ИНФРА – М., 2005.

О.О. ВОЛОШЕНКО,
аспірантка, Київський національний університет технологій та дизайну

Оцінка організаційно–технічного рівня підприємства в контексті екологоорієнтованого розвитку

У статті розглянуто поняття «екологоорієнтований розвиток» та «організаційно–технічний рівень підприємства». Обґрунтовано новий методичний підхід до оцінки організаційно–технічного рівня підприємства в контексті екологоорієнтованого розвитку. Запропоновано систему показників оцінки відповідності організаційно–технічного рівня підприємства стратегії екологоорієнтованого розвитку.

Ключові слова: *екологоорієнтований розвиток, організаційно–технічний рівень підприємства, стратегія екологоорієнтованого розвитку.*

В статье рассмотрены понятия «экологически ориентированного развития» и «организационно–технического уровня предприятия». Обоснован новый методи–

© О.О. ВОЛОШЕНКО, 2012